

MEDDELELSE

Elmateriel

nr. 3/09

(Erstatter Elmateriel nr. 2/03)

Februar 2009

MVE

Lavspændingstavler og andre sammenbygninger af materiel

En sammenbygning af elektrisk materiel (tavle) skal normalt opfylde Lavspændingsdirektivets sikkerhedskrav. For elektrisk materiel på eller til maskiner er det dog Maskindirektivet, der gælder. For begge direktivers vedkommende gælder det, at der ikke stilles krav om overholdelse af bestemte internationale standarder, når man skal eftervise overensstemmelse med direktiverne, men det vil som regel være den nemmeste måde.

SIKKERHEDSSTYRELSEN

Nørregade 63

6700 Esbjerg

Tlf 33 73 20 00

Fax 33 73 20 99

sik@sik.dk

www.sikkerhedsstyrelsen.dk

CVR-nr. 27 40 31 23

Sammenbygninger af materiel, som er omfattet af tavlestandarderne

ØKONOMI- OG

ERHVERVSMINISTERIET

- 1.1 Tavler i installationer er omfattet af DS/EN 60439-serien, medmindre de falder ind under et af de følgende punkter 1.2, 1.3 og 2.1 til 2.4.
- 1.2 Tavler på eller til maskiner er omfattet af DS/EN 60204-1. Det udelukker ikke, at man af praktiske grunde kan udføre tavlen efter standarderne i DS/EN 60439-serien, men kravene i DS/EN 60204-1 skal samtidig opfyldes.
- 1.3 Tavler kan både indeholde elektrisk materiel hørende til almindelige lavspændingsinstallationer og elektrisk materiel hørende til maskiner, men i så fald skal der være en klar mekanisk adskillelse med en kapslingsklasse på mindst IP2X mellem systemerne. For særligt elektrisk materiel, som funktionsmæssigt hører til både lavspændingsinstallationer og maskiner – fx CTS-anlæg med styringer som både omfatter maskiner og belysning – stilles der dog ikke krav om mekanisk adskillelse. Her er det tilstrækkeligt, at klemmer o.l. er tydeligt mærket med, hvilken installation de tilhører.

Sammenbygninger af materiel, som ikke er omfattet af tavlestandarderne

2.1 Sammenbygninger til brug sammen med bestemte typer materiel er ofte omfattet af de relevante standarder for det pågældende materiel. Medmindre der i disse standarder direkte er henvist til DS/EN 60439-serien (eller de tilsvarende internationale IEC-standarder), er det kun den aktuelle standard, der gælder. Det er desværre ikke muligt her at angive en udtømmende liste over sådanne selvstændige standarder, men som nogle få eksempler kan nævnes

- DS/EN 60335-2-53, som omfatter styringer for saunaer
- DS/EN 60730-2-5, som omfatter kontrolkasser for oliefyr o.l.
- DS/EN 60871-1, som omfatter kondensatorbatterier for fasekompensering

2.2 For sammenbygninger af elektronisk materiel til brug i installationer findes der en europæisk standard, der er udgivet som dansk standard, DS/EN 50178. Den gælder for alle former for sammenbygninger af elektronisk materiel, der ikke direkte er omfattet af en bestemt materielstandard.

Sammenbygninger efter DS/EN 50178 kan, ud over det rent elektroniske materiel, også indeholde andet elektrisk materiel, fx transformere, koblingsudstyr, overstrømsbeskyttelsesudstyr, udstyr til beskyttelse mod elektrisk stød osv., når det funktionsmæssigt hører sammen med det elektroniske materiel.

Er der derimod tale om afgående strømkredse, der ikke funktionsmæssigt hører sammen med det elektroniske materiel, skal disse være mekanisk adskilt (mindst IP2X) fra den øvrige del af sammenbygningen, og den del, de er anbragt i, er omfattet af DS/EN 60439-serien.

2.3 Sammenbygninger af ikke-elektronisk materiel, der kun tjener til måling, styring eller regulering, kan principielt betragtes på samme måde som en sammenbygning af elektronisk materiel. Sådanne "styretavler", der kun indeholder måle- og indikeringsudstyr, betjeningsknapper, kontaktorer, relæer m.v. samt eventuelt overstrømsbeskyttelsesudstyr og udstyr til beskyttelse mod elektrisk stød, der funktionsmæssigt hører sammen med

det øvrige materiel, behøver ikke at følge DS/EN 60439-serien.

Målerskabe, dvs. kapslinger som kun indeholder en eller flere elmålere og eventuelt tilhørende tarifsikringer, behøver ikke at følge DS/EN 60439-serien.

Ovennævnte sammenbygninger kan foretages i kapslinger efter EN 60670 serien.

Kapslingsklasser for tavler.

En kort forklaring på IP-kodernes betydning kan ses i Stærkstrømsbekendtgørelsen, Afsnit 6, Elektriske installationer, kapitel 803.

Fx angiver kapslingsklassen IPXXB, at materiellet skal være beskyttet mod berøring af farlige dele med en finger, mens der ikke er krav om beskyttelse mod indtrængen af fremmedlegemer eller vand.

Angående indtrængen af fremmedlegemer siger bestemmelserne, at en prøvedorn, der svarer til IP-kodens første ciffer, ikke må kunne trænge ind i kapslingen, når den presses mod eventuelle åbninger med en foreskrevet kraft. Hvis fx første ciffer er 4, må en 1 mm prøvepind ikke kunne trænge ind, når den påvirkes med en kraft på 1 N.

Angående indtrængen af vand er bestemmelserne mere lempelige, idet det accepteres, at der kan trænge vand ind i en tavle, uanset hvilken kapslingsklasse den har. Det må blot ikke have nogen skadelig virkning, og det må ikke samle sig, hvor det ikke kan løbe ud. Hvis der efter prøven for indtrængen af vand let kan observeres spor af vand inde i kapslingen, skal der ifølge DS/EN 60439-1, 8.2.7, foretages en ekstra spændingsprøve for at sikre, at vandet ikke har nogen skadelig virkning.

Angående beskyttelse mod berøring af farlige dele siger bestemmelserne, at en prøvedorn, der svarer til IP-kodens bogstav på tredje plads, godt må trænge ind i kapslingen, men den skal forblive i tilstrækkelig afstand fra farlige dele. For lavspændingstavler betyder det, at prøvedornen ikke må kunne røre spændingsførende dele.

For tavlers kapsling gælder følgende:

- 3.1 Byggepladstavler skal kunne flyttes fra en plads til en anden. De skal derfor være lukkede på alle sider og altid opfylde kravene til kapslingsklasse i DS/EN 60439-4. Den eneste undtagelse er åbninger for midlertidig tilslutning af ledninger, som kan følge nedenstående punkt 3.5.
- 3.2 For andre tavler skal kravene til kapslingsklasse normalt være opfyldt, når tavlen er installeret efter fabrikantens anvisninger.
- 3.3 En metalkapslet klasse I tavle, der er fast installeret på gulv eller væg, kan være åben mod opstillings- eller fastgørelsesfladen. Hvis det er nødvendigt at tætn mellem kapslingen og opstillings- eller fastgørelsesfladen for at opnå den tilsigtede kapslingsklasse, skal det fremgå af fabrikantens anvisninger. For jordmonterede kabelfordelingsskabe anses nedgravning i jord normalt som tilstrækkelig tætning.
- 3.4 I en totaliseret tavle skal apparaterne derimod være fuldstændig omgivet af en kapsling af isolermateriale, og denne kapsling skal efter installationens færdiggørelse opfylde kravene til den tilsigtede kapslingsklasse.

For totaliserede tavler, der er fast installeret på gulv eller væg, accepteres det dog, at der kan være åbninger efter indføring af kabler m.v. i den side af kapslingen, som vender mod opstillings - eller fastgørelsesfladen. Disse åbninger må ikke være større end 12,5 mm (svarende til IP2X), når kabler m.v. er installeret.

Er åbningerne større, skal de udfyldes eller afdækkes på en sådan måde, at en 12,5 mm prøvekugle eller en prøvefinger ikke kan trænge gennem åbningen, når de presses mod åbningen med en kraft på 1 N, hvilket er langt mindre, end der normalt kræves for IP2X. Det kan fx ske ved udfyldning med fugemasse eller ved hjælp af en indvendig fastgjort stabil afdækning bestående af egnet skumplast eller fleksible plast- eller gummikanter.

Ovenstående gælder både for totalisolerede tavler efter DS/EN 60439-1 og 60439-3 og for totalisolerede kabelfordelingsskabe efter DS/EN 60439-5, herunder også for åbninger mod jord i jordmonterede kabelfordelingskabe.

- 3.5 Åbninger for midlertidig tilslutning af kabler og ledninger skal normalt opfylde kravene til den kapslingsklasse, der gælder for selve tavlen.

For kabelfordelingsskabe gælder specielt, at sådanne åbninger skal have kapslingsklasse IP23C, når de midlertidige kabler er forbundet, mens der ellers kræves mindst IP34D.

For andre tavler gælder, at hvis de har åbninger for indføring af ledninger med stikprop, og sådanne åbninger kun forekommer i en nedadvendende kapslingsflade, behøver bestemmelserne om indtrængen af fremmedlegemer ikke fuldt ud at være opfyldt. En prøvedorn svarende til IP-kodens første ciffer må godt kunne trænge ind i kapslingen, når den presses mod åbningen med den foreskrevne kraft, men prøvedornen må ikke trænge ind, når kraften kun er 0,1 N.

Dette gælder både, når der er ført ledninger gennem åbningen, og når den ikke er benyttet. Det kan fx opnås ved hjælp af en indvendig fastgjort stabil afdækning bestående af egnet skumplast eller fleksible plast- eller gummikanter.

Bestemmelserne for beskyttelse mod indtrængen af vand og mod berøring af farlige dele skal dog altid være opfyldt.

Typiske eksempler på tavler, der kan være omfattet af denne lempelige fortolkning, er byggepladstavler, tavler på udstillingsområder, campingpladser, marinaer m.v.

Forholdsregler mod kondens

For tavler i det fri og andre steder med høj fugtighed og stærkt svingende temperaturer kan der forekomme kondensation af fugt på indersiden af kapslingen.

Det er ikke muligt at forhindre en sådan kondensation ved at anvende en højere kapslingsklasse for selve tavlen.

I sådanne tavler skal lodret faldende dråber, der kan ramme det indbyggede materiel, forhindres, fx ved indvendig isolering af tavlens topflade. Desuden skal det indbyggede materiel være egnet til forureningsgrad 3, se DS/EN 60439-1, 6.1.2.3.

Kapslingsklasse for indbygget materiel

For lægmandstavler efter DS/EN 60439-3 og for byggepladstavler efter DS/EN 60439-4 foreskriver standarden, at materiel, der skal kunne betjenes af lægmand efter åbning af en låge, skal have en kapslingsklasse på henholdsvis IP2XC og IP21, altså højere end IP20 (normaltæt).

Materiel som gruppeafbrydere, automatsikringer, fejlstrømsafbrydere og andet materiel til indbygning i tavler findes normalt kun i IP20 udførelse.

Sikkerhedsstyrelsen vil derfor acceptere følgende:

- 5.1 For materiel, som er helt indkapslet i tavlen, og som ikke skal kunne betjenes, er der ingen krav til kapslingsklassen. Materiellet kan være i helt åben udførelse.
- 5.2 Materiel, som er tilgængeligt uden åbning af tavlen, skal mindst have samme kapslingsklasse som tavlen.
- 5.3 Materiel anbragt bag en låge kan være IP20, uanset om tavlens kapslingsklasse er højere end IP20. Herunder stikkontakter, der kun benyttes for tilslutning af materiel i tavlen.

Stikkontakter, der er beregnet for tilslutning af materiel uden for tavlen, skal være anbragt i et særskilt felt, som har den krævede kapslingsklasse og være anbragt bag en særskilt låge. Under disse forudsætninger kan stikkontakterne være IP20, bortset fra stikkontakter i byggepladstavler, som skal være mindst IP21.

Afdækninger o.l. udføres, så bestemmelserne for betjeningsfladen er opfyldt, dvs. mindst IP2XC for lægmandstavler og IP21 for byggepladstavler. Desuden skal betingelserne for indføringsåbninger angivet i punkt 3.5 overholdes.

- 5.4 Materiellet skal altid vælges ud fra de forekommende driftsforhold. Hvis de afviger fra de normale driftsforhold angivet i DS/EN 60439-1, 6.1, skal der ifølge 6.2 anvendes materiel efter særbestemmelser eller særlige aftaler mellem bruger og tavlefabrikant. Det kan fx være tilfældet, hvor der forventes særlig kraftig forurening eller saltpåvirkning.

Totaliserede tavler med ydre metalkapsling

Der har været spurgt, om en tavle - eller en af de andre sammenbygninger, der er nævnt under punkt 1 og 2 -

- 6.1 Tavler efter DS/EN 60439-serien kan have udvendige metaldele (fx ydre metalkapsling), uden at de skal forbindes til en beskyttelsesleder, og uden at der kræves beskyttelse ved automatisk afbrydelse af forsyningen, hvis de opfylder kravene for beskyttelse ved totalisolation. Det indebærer bl.a. ifølge 7.4.3.2.2, at alle komponenter skal være indkapslet i isolermateriale. Det accepteres dog, at der kan være åbninger i isolermaterialet, når blot de ikke er så store, at en 2,5 mm prøvepind (svarende til IP2XC) kan trænge igennem eller berøre de udvendige metaldele. Den færdige tavle med de udvendige metaldele skal naturligvis altid opfylde kravene til kapslingsklasse, fx mindst IP24C for et kabelfordelingsskab efter DS/EN 60439-5.

Desuden skal tavlen kunne bestå en spændingsprøve som angivet i 8.2.2.2, men hvor spændingen påtrykkes mellem de udvendige metaldele og de indbyrdes forbundne spændingsførende dele inde i kapslingen.

- 6.2 For de andre sammenbygninger, der er nævnt under punkt 1 og 2, kan det samme accepteres, hvis sammenbygningen er udført med dobbelt eller forstærket isolation mellem de spændingsførende dele og de udvendige overflader, herunder de udvendige metaldele.

Metalkapslede klasse I tavler med totaliserede felter

En metalkapslet klasse I tavle, som er beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen med beskyttelsesudstyr (fx fejlstrømsafbrydere) anbragt i tavlen, kan indeholde afgange, som ikke er omfattet af denne beskyttelse. Det kan fx være afgange til visse undertavler fra en hovedtavle.

Der er intet i vejen for at anvende flere forskellige beskyttelsesmetoder i samme tavle. Det kan således accepteres, at nogle afgange er beskyttet ved totalisolation, mens den øvrige del af tavlen er beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen. Følgende skal være opfyldt:

7.1 Afgange beskyttet ved totalisolation

- Alt materiel, herunder klemmer for afgående kabler, skal være anbragt i tavlefelter, som indvendigt er forsynet med en isolation, der opfylder bestemmelserne i DS/EN 60439-1 om beskyttelse ved totalisolation. Det indebærer bl.a. ifølge 7.4.3.2.2, at alle komponenter skal være indkapslet i isolermateriale. Det accepteres dog, at der kan være åbninger i isolermaterialet, når blot de ikke er så store, at en 2,5 mm prøvepind (svarende til IP2XC) kan trænge igennem eller berøre tavlestel eller de udvendige metaldele.

Den indvendige isolation kan fx opnås ved at indbygge totaliserede eller dobbeltisolerede kapslinger i tavlefeltet (fx dobbeltisolerede målerammer) eller ved at beklæde eller belægge tavlefeltet indvendigt med isolermateriale.

- De tavlefelter, der er forsynet med en indvendig isolation, skal kunne bestå en spændingsprøve som angivet i 8.2.2.2 i DS/EN 60439-1, men hvor spændingen påtrykkes mellem de indbyrdes forbundne spændingsførende dele inde i tavlefelterne og tavlestel eller -kapsling.

- Interne forbindelser i tavlen frem til de pågældende tavlefelter skal optræde dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel. Det kan fx opnås ved at oplægge ledere som angivet i tabel 5 i DS/EN 60439-1, og samtidigt anvende krybe- og luftafstande svarende til dobbelt eller forstærket isolation mellem uisolerede spændingsførende dele og tavlestel.
- Til de afgående kredse skal der anvendes kabler med isolerende kappe, ledninger i isolerende rør eller kanaler eller andet, som kan anses for dobbelt eller forstærket isoleret. Kabelkapper, rør, kanaler osv. skal føres med helt ind i det isolerede tavlefelt.

7.2 Den øvrige del af tavlen

- Tavlestel og kapsling skal være forbundet til en beskyttelsesleder.
- Tavlen skal være beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen ved hjælp af et eller flere stykker beskyttelsesudstyr (fx fejlstrømsafbrydere) anbragt i de interne forbindelser eller i afgangene.
- Selve beskyttelsesudstyret skal være dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel.
- De interne forbindelser frem til beskyttelsesudstyret skal optræde dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel. Det kan fx opnås ved at oplægge ledere som angivet i tabel 5 i DS/EN 60439-1, og samtidigt anvende krybe- og luftafstande svarende til dobbelt eller forstærket isolation mellem uisolerede spændingsførende dele og tavlestel.

Lægmandsbetjente tavler efter DS/EN 60439-3 i det fri

Ifølge gyldighedsområdet for DS/EN 60439-3 gælder denne standard kun for tavler beregnet til indendørs brug. Der kan dog mange steder være brug for udendørs tavler, som skal kunne betjenes af lægmand.

Sikkerhedsstyrelsen accepterer derfor at lægmandsbetjente tavler efter DS/EN 60439-3 må anbringes i det fri, når de samtidigt opfylder kravene til kapslingsklasse i Stærkstrømsbekendtgørelsen afsnit 6, tabel 802.

Det vil sige, at

- tavler, der kan rammes af regn, men som er anbragt mere end 0,5 m fra vandrette eller skrå overflader, mindst skal have kapslingsklasse IP23C,
- tavler, som er anbragt mindre end 0,5 m fra vandrette eller skrå overflader, der kan rammes af regn, mindst skal have kapslingsklasse IP24C, og
- tavler, der er anbragt, så de er beskyttet mod regn, mindst skal have kapslingsklasse IP21C.

Anvendelse af metalkapslede elmålere

I praksis er alle nye elmålere dobbeltisolerede, men mange forsyningsselskaber har stadig en del metalkapslede elmålere, som kan blive genanvendt i såvel gamle som nye installationer. Desuden sælges de gamle metalkapslede elmålere ofte til brug som bimålere, fx i campingpladsinstallationer.

Sikkerhedsstyrelsen har derfor fastlagt følgende retningslinier for anvendelse af metalkapslede elmålere:

- 9.1 I installationer udført før 1. april 1994 efter afdeling B i Stærkstrømsreglementet af 1962, er der ikke krav om beskyttelse mod indirekte berøring af elmålere. Ved udskiftning kan der derfor frit anvendes metalkapslede eller dobbeltisolerede målere, men ved etablering af nye målersteder skal retningslinierne i punkt 9.2 for nye installationer følges.
- 9.2 I installationer udført efter 1. april 1994, er der krav om beskyttelse mod indirekte berøring af elektrisk materiel. Derfor bør der både ved nyopsætning og ved udskiftning anvendes dobbeltisolerede målere.

Metalkapslede målere må kun anvendes, når et af følgende punkter er opfyldt:

- I totalisolerede tavler eller målerskabe (herunder også i totalisolerede tavler med ydre metalkapsling efter punkt 6 eller i totalisolerede tavlefelter efter punkt 7) skal den enkelte måler være anbragt, så lægmand er forhindret i at berøre dens metaldele.

Det kan fx ske ved, at den er anbragt bag isolerende låge eller dæksel, som kun må kunne åbnes ved brug af nøgle eller værktøj.

En anden mulighed kan være en fast anbragt barriere (afskærmning) af isolermateriale foran måleren. En sådan barriere må godt have en åbning for aflæsning af måleren, men den skal være udført sådan, at når barrieren er monteret, er det ikke muligt at berøre målerens metaldele med en prøvefinger.

- I metalkapslede klasse I tavler og målerskabe, som er beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen med beskyttelsesudstyr anbragt foran tavlen eller i dennes indgangsenhed, skal måleren være anbragt efter beskyttelsesudstyret. Beskyttelseslederen i tavlen skal være forbundet til målerens metalkapsling ved en pålidelig skrueforbindelse, som ikke tjener andet formål, som fx fastgørelse af måleren.
- Metalkapslede klasse I tavler kan også være beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen ved hjælp af flere stykker beskyttelsesudstyr fx anbragt i de enkelte tavlesektioner eller foran de afgående strømkredse, når blot selve beskyttelsesudstyret og alt materiel foran dette er dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel og metalkapsling. Her kan målere anbringes foran beskyttelsesudstyret, når de opsættes dobbeltisolert i forhold til tavlestel og metalkapsling. Det kan fx gøres ved at montere dem på en plade af isolermateriale og overholde de nødvendige krybe- og luftafstande. I så fald skal de ikke forbindes til tavlens beskyttelsesleder, men lægmand skal være forhindret i at berøre deres metaldele på samme måde som angivet for totalisolerede tavler.

Hvad der kræves som nødvendige krybe- og luftafstande vil bl.a. afhænge af spændingen, og af om der kan forekomme ledende forurening på det sted i tavlen, hvor måleren monteres. Under normale forhold og ved en spænding på 230/400 V vil følgende krybe- og luftafstande være tilstrækkelige:

- 6 mm mellem uisolerede spændingsførende dele (fx klemmer eller afisolerede ledningsender) og tavlestel
- 3 mm mellem målerens metaldele og tavlestel.

Kabelfordelingsskabe i forsyningsnet

Kabelfordelingsskabe er omfattet af DS/EN 60439-5 og skal være beskyttet mod indirekte berøring.

I praksis betyder det, at de

- enten skal være udført som metalkapslede (klasse I) kabel-fordelingsskabe og være beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen, som angivet i Stærkstrømsbekendtgørelsen, afsnit 6, 413, eller
 - være udført som totalisolerede (klasse II) kabel-fordelingsskabe, eventuelt med en ydre metal-kapsling som angivet under punkt 6.
-